

*Dorota Sobol**

ATRAKCYJNOŚĆ INWESTYCYJNA SPECJALNYCH STREF EKONOMICZNYCH W POLSCE**

Z a r y s t r e ś c i: Celem artykułu jest ukazanie najważniejszych czynników wpływających na poziom atrakcyjności inwestycyjnej specjalnych stref ekonomicznych (SSE) w Polsce. Dla realizacji celu niniejszego artykułu dokonano analizy danych statystycznych dotyczących efektów funkcjonowania stref (*desk research*) oraz wybranych wyników badań empirycznych przeprowadzonych wśród inwestorów, którzy prowadzą działalność gospodarczą na terenie specjalnych stref ekonomicznych w Polsce oraz zarządów wszystkich czternastu funkcjonujących stref.

S ł o w a k l u c z o w e: atrakcyjność inwestycyjna, specjalne strefy ekonomiczne.

K l a s y f i k a c j a J E L: H70, L51, M100.

WSTĘP

Podjęcie decyzji o lokalizacji inwestycji jest niezwykle wymagającym i odpowiedzialnym zadaniem. Z uwagi na nieodwracalne skutki niewłaściwego ulokowania inwestycji proces decyzyjny jest bardzo złożony.

Dynamicznie zmieniające się otoczenie biznesu i wielość możliwych alternatyw dodatkowo utrudnia i spowalnia ten proces. Z drugiej strony, swo-

* Adres do korespondencji: Dorota Sobol, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, WNE, ul. Prawocheńskiego 3, pok. 3, 10-720 Olsztyn, e-mail: dorota.sobol@uwm.edu.pl.

** W artykule wykorzystano wybrane wyniki badań uzyskanych w ramach projektu naukowego pn. „*Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w specjalnych strefach ekonomicznych Polski*”. Projekt był współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Budżetu Państwa w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego, Działania 2.6 „Regionalne Strategie Innowacyjne i transfer wiedzy” projektu własnego woj. kujawsko-pomorskiego „Stypendia dla doktorantów 2008/2009-ZPORR”.

boda wyboru miejsca realizacji planowanej inwestycji powoduje, że rozwijające się kraje i regiony rywalizują o pozyskanie inwestorów, poszukując skutecznych instrumentów wsparcia inwestycji.

Przykładem instrumentu przyciągania kapitału (zwłaszcza zagranicznego) są strefy uprzywilejowane ekonomicznie, czyli wyodrębnione administracyjnie obszary na terytorium danego kraju, w których działalność gospodarcza może być prowadzona i rozwijana na preferencyjnych warunkach (Bazydło, Smętkowski 2000, s. 17; Kozaczka 2008, s. 11 i 15; Pastusiak 2011, s. 19).

Strefy uprzywilejowane ekonomicznie stanowią element współczesnej gospodarki światowej (Weresa 1994, s. 1) i istnieją w krajach o zróżnicowanym poziomie rozwoju regionalnego. Odmienne są więc motywy tworzenia takich stref, modele funkcjonowania oraz oczekiwania względem podmiotów rozwijających działalność na ich terenie (Kozaczka 2008, s. 19–28; Ambroziak 2009, s. 74–75; Pastusiak 2011, s. 97). Odmienne są również osiągnięte przez poszczególne strefy wymierne efekty bezpośrednie odzwierciedlające zainteresowanie i zaangażowanie inwestorów i wyrażane m.in. liczbą przedsięwzięć, wartością nakładów, liczbą miejsc pracy.

Specjalne strefy ekonomiczne (SSE), będące rodzajem stref uprzywilejowanych, funkcjonują również w Polsce. Celem artykułu jest ukazanie najważniejszych czynników determinujących atrakcyjności inwestycyjną polskich SSE na podstawie bezpośrednich efektów funkcjonowania stref, opinii inwestorów i podmiotów zarządzających strefami.

1. CZYNNIKI SUKCESU WSPÓŁCZESNYCH SPECJALNYCH STREF EKONOMICZNYCH

W świetle polskiego prawa¹ specjalna strefa ekonomiczna to wydzielona i niezamieszкана część terytorium kraju, w której działalność gospodarcza może być prowadzona na preferencyjnych warunkach w ramach udzielonej przez państwo pomocy publicznej oraz innych zachęt proinwestycyjnych (Ambroziak 2009, s. 82–86). Przesłanką tworzenia stref w Polsce było przede wszystkim dążenie do intensyfikacji gospodarczej zapóźnionych regionów, zagospodarowanie majątku przemysłowego i infrastruktury oraz tworzenie nowych miejsc pracy, poprzez pozyskanie nowych inwestycji krajowych i zagranicznych (Bazydło, Smętkowski 2000, s. 34; Ofiarska 2000, s. 60–65; Lizińska, Kisiel 2008, s. 11–13).

¹ Zasady funkcjonowania SSE w Polsce precyzują przepisy ustawy z dnia 20 października 1994 r. o specjalnych strefach ekonomicznych (Dz. U. 2015, nr 42, poz. 282) oraz rozporządzenia w sprawie ustalenia planu rozwoju poszczególnych stref.

Mimo, iż pomoc publiczna przysługuje inwestorom w każdej SSE, umiejscowienie inwestycji w danej strefie dla jednych może okazać się wyjątkowo korzystne, zaś dla innych zupełnie nieatrakcyjne.

Atrakcyjność to posiadanie atrybutów budzących zainteresowanie danym regionem i zależy od subiektywnie ocenianych i pożądaných przez potencjalnego inwestora cech lokalizacji, wielkości i struktury inwestycji. Identyfikacja kluczowych dla danej grupy przedsiębiorstw czynników lokalizacji może usprawnić działania nakierowane na pozyskanie konkretnych inwestycji do danego regionu. Należy zatem rozpoznać czynniki, które czynią dany obszar atrakcyjnym inwestycyjnie, a następnie dokonać ich oceny jakościowej (Lizińska 2012, s. 15–16).

Niewątpliwie wyznacznikiem skutecznego funkcjonowania danej strefy jest pozyskiwanie kolejnych inwestorów, dynamika nakładów inwestycyjnych i przyrost nowych miejsc pracy.

Prawdziwy sukces strefy to pozyskanie określonych inwestycji z punktu widzenia potrzeb i możliwości rozwojowych danego regionu, a także zapewnienie trwałości tych inwestycji.

Weresa (1994, s. 1) podkreśla, że główną przesłanką ustanawiania stref uprzywilejowanych na terytorium danego kraju jest tworzenie mechanizmu trwałych powiązań z gospodarką światową, zaś zakres przywilejów przyznawanych w ramach polityki gospodarczej podmiotom rozwijającym działalność w strefach jest zależny od spodziewanych funkcji, jakie podmioty te mają pełnić w gospodarce kraju lokaty.

Przykłady krajów, które skutecznie zastosowały specjalne strefy ekonomiczne do zdynamizowania wzrostu swojej gospodarki pokazują, że najefektywniejsze wykorzystanie tego instrumentu wspierania inwestycji wiąże się z zapewnieniem atrakcyjnych warunków dla inwestorów z jednoczesnym transferem technologii z przedsiębiorstw funkcjonujących w strefach uprzywilejowanych ekonomicznie (Pastusiak 2007, s. 158).

W literaturze przedmiotu coraz częściej pojawiają się sceptyczne opinie, traktujące strefy uprzywilejowane ekonomicznie jako przestarzały i nieefektywny sposób rozwoju gospodarki regionów. Wyrażany jest pogląd, iż ulgi i zwolnienia podatkowe przestają być atrakcyjnym i skutecznym impulsem inwestycyjnym (Gwiazda 2002, s. 30; Świerkocki 2011, s. 30–31), zaś podobny pakiet zachęt podatkowych oferowany w strefach ocenianych jako efektywne i nieefektywne sugeruje, że nie jest to główny klucz do sukcesu danej strefy (Gauthier 2004, s. 15).

W dobie globalizacji światowej gospodarki od władz centralnych i lokalnych oczekuje się raczej działań ukierunkowanych na przyciąganie mobilnego kapitału poprzez zapewnienie przyjaznego środowiska do inwesto-

wania. Okazuje się bowiem, że kluczowym czynnikiem wyboru lokalizacji przez przedsiębiorstwa reprezentujące wysokim poziom innowacyjności jest właśnie przyjazny klimat dla przedsiębiorczości oraz rozwinięta infrastruktura techniczna i okołobiznesowa, nie zaś subsydia przysługujące w miejscu ogólnie nieatrakcyjnym (Gonczarow, Sbitniew 2000, s. 29; Gwiazda 2002, s. 30; *Special Economic Zones...* 2008, s. 21).

Podsumowując powyższe rozważania można stwierdzić, że atrakcyjna lokalizacja to taka, która spełnia określone, subiektywne i aktualne oczekiwania inwestora oraz sprzyja zakorzenieniu tej inwestycji. Wyzwaniem pozostaje rozpoznanie i zapewnienie tych czynników kluczowym – z punktu widzenia danego regionu – inwestorom.

2. METODYKA PRZEPROWADZONYCH BADAŃ

W niniejszym artykule zaprezentowano wyniki analizy przeprowadzonej na podstawie wybranych informacji statystycznych dotyczących funkcjonowania specjalnych stref ekonomicznych w Polsce według stanu na koniec 2014 r. Źródło danych wtórnych stanowił dokument pt. *Informacja o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych*, przygotowany przez Ministerstwo Gospodarki. Omówione wybrane efekty funkcjonowania stref (stopień zagospodarowania obszaru stref, liczba ważnych zezwoleń, wartość nakładów inwestycyjnych, liczba miejsc pracy) oraz działalność prowadzona przez podmioty zarządzające (nakłady na realizację inwestycji infrastrukturalnych i działalność promocyjną) są najczęściej wykorzystywane do oceny efektów funkcjonowania stref, co koresponduje z poziomem ich atrakcyjności.

W celu rozpoznania opinii inwestorów na temat atrakcyjności specjalnych stref ekonomicznych w Polsce, dokonano analizy wybranych wyników badania empirycznego zrealizowanego w 2014 r. przez KPMG wśród przedsiębiorstw, które prowadzą działalność gospodarczą w polskich strefach. Badanie zostało przeprowadzone metodą wywiadu telefonicznego na podstawie kwestionariusza ankietowego. W badaniu udział wzięły 234 przedsiębiorstwa. Odsetek inwestorów poszczególnych stref, którzy wzięli udział w badaniu zawierał się w przedziale od 10% (strefa katowicka) do 25% (strefa kamiennogórska).

Wypowiedzi udzielone przez osoby ze ścisłego kierownictwo wszystkich czterech specjalnych stref ekonomicznych funkcjonujących w Polsce umożliwiły rozpoznanie determinant atrakcyjności inwestycyjnej poszczególnych stref. Niniejsze badanie zostało przeprowadzone w 2013 r. w drodze wywiadu pośredniego (ankieta pocztowa i internetowa) w ramach projektu

naukowego pn. „Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w specjalnych strefach ekonomicznych Polski”.

3. RANKING SPECJALNYCH STREF EKONOMICZNYCH W POLSCE

W myśl przepisów zawartych w art. 26 ustawy z dnia 20 października 1994 r. o specjalnych strefach ekonomicznych, Rada Ministrów jest zobligowana do przedstawiania Sejmowi informacji o realizacji powyższej ustawy wraz ze sprawozdaniem z wykonania budżetu. W dokumencie pt. *Informacja o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych*, sporządzanym na koniec każdego roku kalendarzowego, omawiane są kluczowe zagadnienia dotyczące zmian legislacyjnych, działalności spółek zarządzających oraz lokalizacji, stopnia zagospodarowania i efektów funkcjonowania stref.

Na podstawie informacji zawartych w tym dokumencie możliwe było opracowanie listy rankingowej polskich SSE² (tabela 1). W zestawieniu uwzględniono cechy poszczególnych stref, a także efekty ich funkcjonowania według stanu na koniec 2014 r. Wartość i tempo zmian tych efektów świadczy o poziomie atrakcyjności inwestycyjnej poszczególnych stref.

Jak podaje Ministerstwo Gospodarki na koniec 2014 r. polskie strefy zajmowały obszar o łącznej powierzchni 18 134 ha, czyli o 1 930 ha więcej w stosunku do roku poprzedniego. Zmiany granic nastąpiły w wyniku włączenia 2 125,34 ha nowych i wyłączenia 194,99 ha dotychczasowych terenów inwestycyjnych objętych strefami. Na skutek nowych pomiarów geodezyjnych dokonano również korekty zmniejszając obszar stref o około 0,07 ha. W konsekwencji, zmiany granic i zajmowanej powierzchni dotyczyły wszystkich stref w Polsce. Aktualnie największe terytorium zajmują strefy: wałbrzyska i katowicka, (ponad 27,5% łącznej powierzchni stref). Do najmniejszych obszarowo stref zalicza się suwalska i kamiennogórska (niepełna 4,5% ogólnej powierzchni stref).

W 2014 r. przeciętny stopień zagospodarowania obszarów stref³ w Polsce wyniósł blisko 62%, przy czym zauważalne są znaczne dysproporcje w zestawieniu poszczególnych stref. Najlepszy wynik pod względem zago-

² W 2007 r. zespół badawczy pod kierunkiem prof. dr hab. B. Fiedora na podstawie własnych badań naukowych oraz wyników badania przeprowadzonego przez firmę konsultingową KPMG Sp. z o.o., opracował podobny ranking specjalnych stref ekonomicznych w Polsce (Błaszczyszyn 2007, s. 105–107).

³ Do terenów zagospodarowanych zalicza się tereny zajęte przez przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą na terenie stref na podstawie zezwolenia, przedsiębiorców działających bez zezwolenia (ponieważ je wcześniej utracili lub ze względu na przedmiot działalności nie mogli go odzyskać) oraz tereny zajęte przez infrastrukturę.

spodarowania gruntów odnotowano w strefie łódzkiej (75%), zaś najniższy w legnickiej (26%). Wskaźnik zagospodarowania umożliwia obserwację rozwoju stref w czasie, jednak nie jest jednoznaczny. Należy podkreślić, że obiektywna ocena tego zjawiska powinna być poprzedzona kompleksową analizą innych efektów funkcjonowania stref, takich jak liczba i jakość utworzonych miejsc pracy, czy też wartość i jakość zrealizowanych inwestycji oraz ich trwałość (zakorzenienie).

Na skutek wydłużenia w 2013 r. okresu funkcjonowania specjalnych stref ekonomicznych o sześć lat, tj. do 2026 r. nastąpił znaczący wzrost zainteresowania przedsiębiorców lokowaniem inwestycji w tych obszarach. Zgodnie z treścią przywołanego powyżej dokumentu, w 2014 r. Minister Gospodarki wydał łącznie 436 zezwoleń na prowadzenie działalności gospodarczej w strefach, co oznacza wzrost o 72,3% w porównaniu z rokiem poprzednim⁴. Średnia liczba wydanych zezwoleń przypadających na jedną strefę wyniosła 31. Podobnie jak w latach ubiegłych, największym zainteresowaniem inwestorów odznaczały się strefy: wałbrzyska, katowicka, krakowska, mielecka i tarnobrzeska, które skumulowały przeszło 56% wszystkich zezwoleń wydanych w 2014 r. Najmniej inwestorów przyciągnęła strefa starachowicka, suwalska oraz warmińsko-mazurska.

Ważnym efektem ekonomicznym funkcjonowania specjalnych stref ekonomicznych są nakłady inwestycyjne poniesione przez przedsiębiorstwa, które prowadzą działalność w ich obrębie. Na koniec 2014 r. skumulowana wartość inwestycji wyniosła blisko 102 mld zł, a więc o 9,5% więcej niż w roku poprzednim (*Informacja... 2014*, s. 11–12). Dynamika inwestycji wskazuje wzrost zaangażowanego kapitału w relacji do 2013 r. w większości stref⁵, przy czym najwyższy – ponad 20% przyrost odnotowano w strefie krakowskiej (*Informacja... 2015*, s. 13).

⁴ Zezwolenia wydane w 2014 r. stanowiły 21,2% ważnych zezwoleń uzyskanych przez przedsiębiorstwa na prowadzenie działalności gospodarczej w SSE. Ze względu na brak ograniczeń co do liczby zezwoleń posiadanych przez jednego przedsiębiorcę, liczba wydanych zezwoleń nie jest tożsama z faktyczną liczbą inwestorów prowadzących działalność w strefach. Jednakże zezwolenia muszą dotyczyć nowych inwestycji, a każdy zgłoszony przez przedsiębiorcę projekt inwestycyjny podlega ocenie, niezależnie od zezwoleń uzyskanych wcześniej (Sztefko 2007, s. 52; Bortlik, Sienkiewicz 2009, s. 18).

⁵ Wyjątek stanowi strefa katowicka, w której odnotowano spadek skumulowanej wartości inwestycji na skutek cofnięcia zezwolenia jednemu z kluczowych przedsiębiorców w tej strefie.

Tabela 1. Wybrane efekty funkcjonowania specjalnych stref ekonomicznych w Polsce na koniec 2014 r.

SSE	Obszar strefy (ha)	Stożenie zagospodarowania gruntów (%)	Liczba ważnych zezwoleń		Nakłady inwestycyjne (mln zł) narastająco do końca 2014 r.	Liczba miejsc pracy ogółem, w tym: nowe i utrzymywane (tys.) narastająco do końca 2014 r.	Nakłady zarządów SSE na infrastrukturę (mln zł)		Nakłady zarządów SSE na promocję strefy (mln zł)	
			wydane w 2014 r.	narastająco do końca 2014 r.			w 2014 r.	narastająco do końca 2014 r.	w 2014 r.	narastająco do końca 2014 r.
Kamienno-górska	413,4	52,76	7	61	2 039,3	6 259	0,3	18	0,15	1,29
Katowicka	2 347,34	60,60	58	302	21 097,1	54 498	6,2	42,5	0,73	11,44
Kostrzyńsko-Słubicka	1 746,98	63,19	34	164	5 860,3	28 157	0,8	89,7	1,24	10,96
Krakowska	707,78	74,24	44	140	2 362,1	19 792	7,9	96,9	0,57	5,32
Legnicka	1 212,42	26,06	19	81	7 134,3	11 573	1,1	47,2	0,14	3,05
Łódzka	1 302,26	75,08	36	200	12 467,9	32 230	6,2	48,4	1,07	8,77
Mielecka	1 362,99	70,95	42	207	6 652,8	26 763	0,1	122,5	0,15	2,64
Pomorska	1 863,27	64,71	36	139	9 064,7	17 709	31,4	448	0,88	8,54
Słupska	816,79	35,05	20	75	1 383,6	3 656	0	21,6	0,7	2,14
Starachowicka	644,46	66,01	5	76	1 886,9	6 315	1,8	9,6	0,14	1,51
Suwalska	375,63	74,81	16	81	1 745,2	6 317	1,9	24,9	0,25	3,49
Tarnobrzaska	1 677,17	68,84	39	184	7 952,4	27 225	41,5	187,8	0,19	2,51
Wałbrzyska	2 648,59	59,93	64	261	18 619,1	40 080	28,5	144	1,5	7,7
Warmińsko-Mazurska	1 014,88	69,51	16	85	3 687,6	14 995	0	5,3	0,04	0,65
Razem	18 133,96	861,74	436	2 056	101 953,3	295 569	127,7	1 306,4	7,75	70,01
Średnia	—	61,55	31,1	146,9	7 282,38	21 112,1	9,12	93,3	0,55	5

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Informacja... 2015, s. 8–39).

W zestawieniu rocznym absorpcji kapitału liderem niezmiennie pozostaje strefa katowicka i wałbrzyska. Wydatki inwestycyjne poniesione w 2014 r. przez przedsiębiorstwa ulokowane w tych strefach wyniosły odpowiednio: 21,1 mld zł i 18,6 mld zł. Na wyróżnienie zasługują również strefa łódzka i pomorska, w których pomyślnie sfinalizowano kilka znaczących inwestycji m.in. przez spółkę UMA Investments, LEK, Solvay Advanced Silicas Poland, czy International Paper-Kwidzyn.

Zgodnie z informacjami publikowanymi przez Ministerstwo Gospodarki na koniec 2014 r. podmioty prowadzące działalność gospodarczą na terenie specjalnych stref ekonomicznych w Polsce zapewniły łącznie blisko 296 tys. miejsc pracy, z czego ponad 72% stanowiły nowe miejsca pracy, czyli utworzone w wyniku realizacji nowych inwestycji po uzyskaniu zezwolenia. W większości stref odnotowano przyrost zatrudnienia względem roku poprzedniego (przeciętnie o 10%), przy czym największą dynamiką w tym zakresie charakteryzowała się strefa kamiennogórska i kostrzyńsko-słubicka, odpowiednio o 28,7% i 24,4%. Jedynie w strefie tarnobrzeskiej i starachowickiej odnotowano nieznaczny spadek zatrudnienia odpowiednio o 0,02% i 1,02% (*Informacja...* 2015, s. 14–16).

Podmioty zarządzające specjalnymi strefami ekonomicznymi w Polsce są odpowiedzialne za szereg zadań ukierunkowanych na „stworzenie przedsiębiorcom optymalnych warunków prowadzenia działalności gospodarczej na terenie strefy”⁶. Do takich zadań należy m.in. realizacja inwestycji infrastrukturalnych w obrębie polskich stref. Zwykle większe przedsięwzięcia podejmowane są i finansowane wspólnie z gminami, inwestorami i lokalnymi gestorami mediów. Skumulowane wydatki na budowę infrastruktury w polskich strefach od początku ich funkcjonowania do końca 2014 r. wyniosły 3,6 mld zł, przy czym udział zarządzających stanowił 35,5% tej kwoty. Natomiast tylko w 2014 r. na ten cel przeznaczono 390,5 mln zł, z 25% udziałem zarządów stref. Największą aktywnością w zakresie budowy infrastruktury odznaczały się podmioty zarządzające strefą pomorską oraz wałbrzyską. Wartość przedsięwzięć infrastrukturalnych podjętych w tych dwóch strefach przekroczyła 61% nakładów wszystkich stref na ten cel.

Kolejnym priorytetowym zadaniem przypisanym spółkom zarządzającym jest promocja specjalnych stref ekonomicznych. W 2014 r. wydatki na promocję stref poniesione przez spółki zarządzające wyniosły 7,75 mln zł, co oznacza wzrost o 7,2% w relacji z rokiem poprzednim (*Informacja...*

⁶ Realizacja tych zadań powinna odbywać się zgodnie z przepisami ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych, planem rozwoju oraz regulaminem danej strefy (Sobol 2010, s. 260–262).

2014, s. 35). Największe nakłady na ten cel przeznaczyci zarządający strefami: wałbrzyską, kostrzyńsko-słubicką i łódzką. Wydatki na promocję tych trzech stref stanowiły ponad 49% nakładów wszystkich stref na ten cel.

4. OPINIE INWESTORÓW NA TEMAT ATRAKCYJNOŚCI INWESTYCYJNEJ POSZCZEGÓLNYCH STREF

Na podstawie wyników badania przeprowadzonego w 2014 r. przez KPMG wśród przedsiębiorstw prowadzących działalność gospodarczą w polskich specjalnych strefach ekonomicznych opracowano listę rankingową atrakcyjności stref (tabela 2). Inwestorzy zostali poproszeni o ogólną ocenę SSE, w której funkcjonują. Ocenie poddano również cztery obszary związane z warunkami prowadzenia działalności na terenie danej strefy, takie jak: infrastruktura, otoczenie biznesowe, jakość współpracy z władzami strefy oraz zasoby ludzkie.

Tabela 2. Ocena atrakcyjności SSE w Polsce przez inwestorów w 2014 r.

SSE	Ogólna ocena	Ocena infrastruktury	Ocena otoczenia biznesu	Ocena jakości współpracy z władzami SSE	Ocena zasobów ludzkich
Kamienno-górska	4,1	3,6	3,7	3,8	3,1
Katowicka	4,46	4,23	4,27	4,42	4,23
Kostrzyńsko-Słubicka	4,41	4,06	4,18	4,47	3,65
Krakowska	3,73	3,27	3,6	3,73	3,67
Legnicka	4,38	3,5	3,75	4,13	3,13
Łódzka	4,18	3,68	4	4,32	3,59
Mielecka	4,29	3,79	3,83	4,41	3,83
Pomorska	4,24	3,59	3,71	4,06	3,82
Słupska	3,58	3,17	3,83	3,67	3,42
Starachowicka	4,31	3,31	3,38	4,08	3,31
Suwalska	3,92	3,25	3,33	4,17	3,17
Tarnobrzaska	4,48	3,91	3,83	4,43	3,96
Wałbrzyska	4,27	4,08	3,92	4,23	3,38
Warmińsko-Mazurska	3,78	2,67	3,44	3,44	3,56
Średnia	4,15	3,58	3,77	3,85	3,56

Skala ocen: 5-bardzo dobrze, 4-dobrze, 3-średnio, 2-słabo, 1-bardzo słabo; kolorem ciemnoszarym zaznaczono najwyższą ocenę, a kolorem jasnoszarym najniższą ocenę w rankingu.

Źródło: opracowanie własne na podstawie (*20 lat specjalnych stref...* 2014, s. 25–51).

Pozytywnie należy ocenić fakt, iż przyznana przez inwestorów przeciętna ogólna ocena wszystkich stref w Polsce kształtuje się na poziomie 4,15. Respondenci najwyżej ocenili ogólne warunki prowadzenia działalności w strefach: tarnobrzeskiej, katowickiej i kostrzyńsko-słubickiej (ogólna ocena powyżej 4,4). Pięć stref uzyskało ogólną ocenę poniżej przeciętnej, jednak najsłabiej w tym zestawieniu wypadła strefa słupska (3,58).

Wyniki badania dowiodły, że obecny stan infrastruktury w obrębie stref, m.in. sieć dróg i autostrad, sieć kolejowa oraz uzbrojenie techniczne terenów, nie jest satysfakcjonujący. Średnia ocena dla wszystkich stref w tej kategorii wyniosła 3,58. Najlepiej oceniono infrastrukturę w strefie katowickiej (4,23), natomiast najsłabiej pod tym względem oceniono strefę warmińsko-mazurską (2,67).

Strefa katowicka jest liderem także w zakresie przyjaznego inwestorom otoczenia biznesowego, rozumianego jako bliskość centrów logistycznych, obecność poddostawców oraz dostępność dodatkowych usług (np. prawnych lub finansowych). Drugą lokatę w tym zestawieniu zajęła strefa kostrzyńsko-słubicka, a trzecią łódzka. W opinii respondentów oferta okołobiznesowa pozostałych stref zasługuje na ocenę poniżej 4,0.

Inwestorzy wysoko ocenili jakość współpracy z władzami stref, m.in. w zakresie udzielonego wsparcia dla przedsiębiorców działających w strefie oraz jakość obsługi inwestora. W tej podkategorii dominuje strefa kostrzyńsko-słubicka, tarnobrzeska oraz katowicka (oceny powyżej 4,4). Warto podkreślić, że tylko strefa warmińsko-mazurska uzyskała ocenę poniżej 3,5.

Zdaniem przedsiębiorstw uczestniczących w badaniu „najsłabszym ogniwem” są zasoby ludzkie w strefie i jej okolicy. Trudności w pozyskaniu pracowników przejawiają się zarówno w wymiarze jakościowym, jak i dostępności siły roboczej (niedobór pracowników o określonych, poszukiwanych kompetencjach). Uwzględniając powyższe kryterium przeciętna ocena SSE w Polsce wyniosła 3,56. Według inwestorów najlepsze warunki pod względem dostępności i jakości zasobów ludzkich oferuje strefa katowicka (4,23).

5. OPINIE ZARZĄDÓW NA TEMAT ATRAKCYJNOŚCI INWESTYCYJNEJ POSZCZEGÓLNYCH STREF

Wyniki badania przeprowadzonego w 2013 r. wśród osób ze ścisłego kierownictwa wszystkich 14 specjalnych stref ekonomicznych w Polsce ukazują postrzeganie atrakcyjności inwestycyjnej każdej strefy na tle pozostałych. Na podstawie kilkunastu lat doświadczeń kierownictwo pięciu stref, tj.: katowickiej, legnickiej, łódzkiej, pomorskiej i wałbrzyskiej, jednoznacz-

nie oceniło poziom atrakcyjności inwestycyjnej jako wyższy, jednocześnie wskazując najważniejsze czynniki uzasadniające taką ocenę.

Tabela 3. Ocena i determinanty atrakcyjności inwestycyjnej poszczególnych specjalnych stref ekonomicznych Polski przez zarządzających

Poziom atrakcyjności inwestycyjnej na tle pozostałych SSE	SSE	Czynniki wpływające na poziom atrakcyjności
Wyższy	Katowicka, Legnicka, Łódzka, Pomorska, Wałbrzyska	<ul style="list-style-type: none"> – dogodna lokalizacja: przygraniczne położenie lub ściśle centrum Polski; – bardzo dobrze rozwinięta infrastruktura komunikacyjna; – bliskość portu lotniczego i/lub morskiego; – sąsiedztwo aglomeracji miejskich; – przedsięwzięcia uzupełniające i rozszerzające (np. w parkach przemysłowych i technologicznych); – dostępność wysoko wykwalifikowanej kadry pracowniczej i zasoby pracowników o niższych kwalifikacjach; – tradycje przemysłowe w regionie; – obecność innych inwestorów zagranicznych; – obecność innych przedsiębiorstw z branży: możliwość kooperacji, tworzenie struktur klastrowych.
Porównywalny	Kostrzyńsko-Słubicka, Krakowska, Mielecka, Starachowicka, Tarnobrzaska, Warmińsko-Mazurska	<ul style="list-style-type: none"> – kompleksowa obsługa inwestycyjna na każdym etapie projektu inwestycyjnego; – bogata oferta przygotowanych nieruchomości inwestycyjnych; – zaangażowanie władz lokalnych w rozwój przedsiębiorczości i promocję regionu.
Niższy	Kamiennogórska, Słupska, Suwalska	<ul style="list-style-type: none"> – niedostatecznie rozwinięta infrastruktura drogowa; – brak bezpośredniego dostępu do portu lotniczego i morskiego; – zbyt duża odległość od aglomeracji miejskich; – niedobór pracowników o określonych kwalifikacjach; – unifikacja wejścia inwestorów do SSE w Polsce.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania.

Najbardziej atrakcyjne strefy położone są w regionach charakteryzujących się bardzo dobrze rozwiniętą infrastrukturą komunikacyjną i teleinformatyczną, w bliskim sąsiedztwie aglomeracji miejskich i portów lotniczych. Położone w południowej części Polski strefy katowicka i wałbrzyska – z racji bliskiego sąsiedztwa z krajem macierzystym inwestora⁷ – są często wybieranym miejscem lokalizacji bezpośrednich inwestycji zagranicznych przez spółki niemieckie i francuskie. Dodatkowo ułatwiają przedsiębiorstwom dostęp do dużych rynków zbytu (Niemcy, Francja, Republika Czeska).

Z obserwacji zarządzających strefą łódzką wynika, że położenie w ścisłym centrum Polski obszarów tej strefy oraz walory logistyczne (rozbudowana sieć połączeń krajowych i zagranicznych) stanowią silne argumenty uwzględniane w procesie podejmowania decyzji o lokalizacji inwestycji.

Ponadto, wymienione strefy oferują inwestorom dobrze przygotowane grunty inwestycyjne, a oferta jest stale rozszerzana, co potwierdzają zaprezentowane w tabeli 1. wydatki poniesione na rozwój infrastruktury.

Zarządzający strefami podkreślają również znaczenie czynników kadrowych właściwych dla danego regionu (dostępność wykwalifikowanej kadry pracowniczej, tradycje przemysłowe na Śląsku), a także bliskość placówek oświaty, szczególnie o profilu inżyniersko-technicznym. Nie bez znaczenia jest również sprawnie działająca administracja intensywna promocja stref oraz kompleksowe i indywidualne wsparcie dla przedsiębiorców na każdym etapie projektu inwestycyjnego. Najbardziej atrakcyjne strefy w Polsce oferują również dodatkowe udogodnienia dla inwestorów i pracowników zatrudnionych w przedsiębiorstwach strefowych, takie jak np. centra konferencyjne, *data center*, przedszkola.

Na przestrzeni ostatnich lat obserwowany jest również prężny rozwój strefy pomorskiej, co przekłada się na coroczny napływ do tej strefy nowych inwestorów. Położona w północnej części Polski strefa pomorska zapewnia inwestorom dogodne rozwiązania komunikacyjne (dostęp do portu lotniczego oraz morskiego), zaś spółka zarządzająca z powodzeniem realizuje kolejne inwestycje infrastrukturalne i prowadzi wiele przedsięwzięć uzupełniających i rozszerzających m. in. w Gdańskim Parku Naukowo-Technologicznym. Z uwagi na korzystne położenie względem popularnych rynków zbytu

⁷ W początkowej fazie internacjonalizacji działalności gospodarczej dla inwestorów szczególnie ważny jest argument tzw. „bliskiego sąsiedztwa”. Bliskość kraju lokaty znacznie ułatwia komunikację i przepływ informacji, a także obniża ich koszty (Karaszewski 2004, s. 44).

(Niemcy, Francja) strefa legnicka także lepiej oceniła poziom atrakcyjności inwestycyjnej na tle pozostałych polskich stref.

Zarządzający strefami odnotowali również tzw. „zjawisko podążania”. Wybór danej strefy przez jednego inwestora zagranicznego zaowocował napływem do tej strefy kolejnych inwestorów zagranicznych, zaś koncentracja przedsiębiorstw z tej samej branży i nawiązywanie trwałych relacji biznesowych z firmami lokalnymi sprzyjają tworzeniu pożądanej specjalizacji branżowej i tworzeniu załączków struktur klastrowych w poszczególnych strefach. Przykładowo, w strefie tarnobrzeskiej za sprawą inwestorów zagranicznych nie tylko rozszerzono strukturę branżową strefy o produkcję i przetwórstwo aluminium, ale także utworzono klaster aluminiowy – Silesia Automotive – skupiający producentów i przetwórców tego surowca.

Zdaniem zarządzających specjalnymi strefami ekonomicznymi w Polsce niedostatecznie rozwinięta infrastruktura komunikacyjna oraz położenie z dala od dużych ośrodków miejskich są istotną przeszkodą w przyciąganiu inwestorów zagranicznych do strefy kamiennogórskiej, słupskiej i suwalskiej. Niestety nawet bogata oferta gruntów inwestycyjnych spełniających wymagania przedsiębiorstw, zaangażowanie samorządów lokalnych, zarządów i zespołów pracowników administracyjnych stref nie tylko w zakresie kompleksowej obsługi inwestycyjnej, ale także promocji regionów nie rekompensują wspomnianych niedoskonałości lokalizacyjnych.

Należy zwrócić uwagę, że strefy w tzw. „trudnych lokalizacjach” obejmują swym zasięgiem regiony najbardziej zapóźnione gospodarczo, a więc wymagające szczególnego wsparcia ze strony rządu. Zdaniem zarządzających unifikacja wejścia inwestorów do stref znacząco wpłynęła na obniżenie konkurencyjności stref położonych w relatywnie mniej atrakcyjnych regionach Polski.

PODSUMOWANIE

Zaprezentowane w artykule wybrane efekty funkcjonowania specjalnych stref ekonomicznych w Polsce osiągnięte na koniec 2014 r. pokazują, że strefy pozostają atrakcyjnym miejscem dla lokowania inwestycji polskich i zagranicznych. Jednakże intensywność wyników osiąganych w poszczególnych strefach jest dość zróżnicowana. Informacje statystyczne Ministerstwa Gospodarki wyraźnie pokazują wzmożoną aktywność i zainteresowanie inwestorów następującymi strefami: katowicką, kostrzyńsko-słubicką, wałbrzyską oraz legnicką, łódzką i pomorską. W dużej mierze wynika to z subiektywnej oceny atrakcyjności inwestycyjnej poszczególnych stref przez przedsiębiorców. Jest także następstwem działań w zakresie zapewnienia

możliwie najlepszych warunków do prowadzenia działalności gospodarczej w obrębie stref podejmowanych przez podmioty zarządzające.

Wyniki analizy danych statystycznych korespondują z wynikami uzyskanymi w drodze badania przeprowadzonego wśród zarządów wszystkich 14 funkcjonujących w Polsce specjalnych stref ekonomicznych oraz wywiadu wśród inwestorów, którzy prowadzą działalność gospodarczą na terenie strefy. Najbardziej atrakcyjne polskie SSE wyróżniają się:

- dogodną lokalizacją i dobrze rozwiniętą infrastrukturą komunikacyjną;
- przyjaznym i rozbudowanym otoczeniem biznesu (instytucje otoczenia biznesu, możliwość kooperacji i tworzenia struktur klastrowych);
- satysfakcjonującą współpracą z władzami SSE na każdym etapie przedsięwzięcia inwestycyjnego;
- obecnością innych inwestorów zagranicznych;
- dostępnością dobrze wykształconej siły roboczej w danym regionie.

Zidentyfikowane na podstawie wyników badań ogólne wyznaczniki atrakcyjności stref mogą posłużyć jako wskazówki dla podmiotów zarządzających tymi obszarami. Warto podjąć prace ukierunkowane na pełniejsze rozpoznanie potrzeb poszczególnych segmentów interesariuszy-inwestorów.

Znajomość oczekiwań kluczowych dla danej strefy inwestorów w zestawieniu z analizą SWOT tej strefy ułatwi rozpoznanie atutów, które warto eksponować i wzmocniać, a przede wszystkim identyfikację słabych stron, które powinny stanowić impuls do rozwoju. Może przyczynić się również do przeprojektowania dotychczasowej polityki przyciągania do stref nowych inwestorów np. poprzez profilowanie napływu inwestycji ze względu na branże lub wielkość pożądanych inwestycji, zróżnicowanie poziomu zachęt (Typa 2013, s. 25) oraz budowania trwałych relacji z inwestorami pozyskanymi i funkcjonującymi w strefach.

Warto również zwrócić uwagę na jakość realizowanych inwestycji, możliwość reinwestycji oraz trwałość (zakorzenienie) tych inwestycji. Przyjazne przedsiębiorcom i rozbudowane otoczenie biznesu sprzyja nawiązywaniu trwałych relacji biznesowych, a także specjalizacji branżowej i tworzeniu struktur klastrowych z udziałem przedsiębiorstw funkcjonujących w strefach (Götz 2009, s. 26–27; Kaczmarek 2012, s. 155). Ponadto, obecność w strefie pierwszych inwestorów zagranicznych przyciąga kolejnych (Skawińska 2009, s. 224) i przyczynia się do wzmocnienia atrakcyjności inwestycyjnej Polski.

Mając na uwadze niestabilność ekosystemu biznesu warto również rozważyć opracowanie trwałego modelu współpracy pomiędzy inwestorami, władzami SSE i ośrodkami B+R, który obowiązywałby także w sytuacji zmiany sprawujących władzę.

Zdaniem autorki zaprezentowane w niniejszym artykule wybrane wyniki badań mogą stanowić punkt wyjścia do dalszych pogłębionych analiz zaprezentowanej problematyki.

LITERATURA

- Ambroziak A. A. (2009), *Krajowa pomoc regionalna w specjalnych strefach ekonomicznych w Polsce*, Wyd. Szkoły Głównej Handlowej, Warszawa.
- Bazydło A., Smętkowski M. (2000), *Specjalne strefy ekonomiczne – światowe zróżnicowanie instrumentu*, [w:] Kryńska E. (red.), *Polskie specjalne strefy ekonomiczne – zamierzenia i efekty*, Wyd. Scholar, Warszawa.
- Błaszczyszyn M. (2007), *Podstawy prawne Walbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej oraz jej rozwój na tle innych stref ekonomicznych w Polsce*, [w:] Fiedor B. (red.), *Walbrzyska Specjalna Strefa Ekonomiczna INVEST – PARK. Bilans pierwszej dekady, wpływ na region i perspektywy rozwoju*, Wyd. Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław.
- Bortlik K., Sienkiewicz M. (2009), *Sposób ustalenia wartości zwolnienia podatkowego w SSE*, „Przegląd Podatkowy”, 3, 16–22.
- FIAS (2008), *Special Economic Zones: Performance, Lessons Learned, and Implications for Zone Development*, The Multi – Donor Investment Climate Advisory Service of the World Bank Group, Washington, 4892.
- Gonczarow W., Sbitniew A. (2000), *Specjalne strefy ekonomiczne na Ukrainie*, „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa”, 7, 28–30.
- Götz M. (2009), *Atrakcyjność klastra dla lokalizacji bezpośrednich inwestycji zagranicznych*, Prace Instytutu Zachodniego nr 84, Poznań.
- Gwiazda A. (2002), *Specjalne strefy ekonomiczne – koniec przywilejów?*, „Manager”, 5, 30–32.
- Gauthier J.–P. (2004), *An Enabling Environment and Economic Zones for Private Sector Development in Bangladesh Free Zones: Performance, Lessons Learned and Implications for Zone Development*, FIAS, World Bank Publications, Bangladesh.
- Kaczmarek B. (2012), *Współpraca przedsiębiorstw jako instrument konkurencyjnego rozwoju regionalnego na przykładzie Łódzkiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej*, [w:] Adamik A. (red.), *Współpraca małych i średnich przedsiębiorstw w regionie. Budowanie konkurencyjności firm i regionu*, Wyd. Difin, Warszawa.
- Karaszewski W. (2004), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Polska na tle świata*, Wyd. TNOiK, Toruń.
- Kozaczka M. (2008), *Specjalne strefy ekonomiczne w Polsce 1995–2007*, Wyd. Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Stalowa Wola.
- KPMG (2014), *20 lat specjalnych stref ekonomicznych w Polsce*, Warszawa.
- Lizińska W., Kisiel R. (2008), *Specjalne strefy ekonomiczne jako instrument polityki regionalnej na przykładzie Warmińsko-Mazurskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej*, Wyd. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn.
- Lizińska W. (2012), *Klimat inwestycyjny jako czynnik bezpośrednich inwestycji zagranicznych*, Wyd. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn.
- Ministerstwo Gospodarki (2015), *Informacja o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych – stan na 31 grudnia 2014 r.*, Warszawa.
- Ministerstwo Gospodarki (2014), *Informacja o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych – stan na 31 grudnia 2013 r.*, Warszawa.

- Ofiarska M. (2000), *Specjalne strefy ekonomiczne w Polsce. Zagadnienia publicznoprawne*, Wyd. Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin.
- Pastusiak R. (2007), *Cele polityki gospodarczej państwa realizowanej z wykorzystaniem specjalnych stref ekonomicznych. Implikacje dla Polski*, [w:] Filipiak B., Więclawski J. (red.), *Finansowe aspekty rozwoju polskiej gospodarki*, Wyd. Difin, Warszawa.
- Pastusiak R. (2011), *Specjalne Strefy Ekonomiczne jako stymulator rozwoju gospodarczego*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Skawińska E. (2009), *Wybrane determinanty rozwoju klastrów biznesowych*, [w:] Skawińska E., Zalewski R. I. (red.), *Klasy biznesowe w rozwoju konkurencyjności i innowacyjności regionów. Świat – Europa – Polska*, Wyd. PWE, Warszawa.
- Sobol D. (2010), *Spółki zarządzające specjalnymi strefami ekonomicznymi w Polsce*, [w:] Maślach P., Stankiewicz M. J. (red.), *Zarządzanie w XXI wieku – Kierunki zmian*, Wyd. Wyższej Szkoły Bankowej w Toruniu, Toruń.
- Świerkocki J. (2011), *Znaczenie zachęt dla napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski*, „Przegląd Organizacji”, 6, 28–32.
- Sztefko J. (2007), *Fundusze w specjalnej strefie ekonomicznej*, „Fundusze Europejskie”, 3, 51–53.
- Ustawa z dnia 20 października 1994 r. o specjalnych strefach ekonomicznych (Dz. U. 2015, nr 42, poz. 282).
- Typa M. (2013), *Specjalne strefy ekonomiczne w Polsce jako stymulator konkurencyjności regionów*, „Kwartalnik Nauk o Przedsiębiorstwie”, 2, 16–25.
- Weresa M. (1994), *Strefy Ekonomiczne w Indiach, implikacje dla Polski*, Instytut Gospodarki Światowej, Warszawa.

INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF SPECIAL ECONOMIC ZONES IN POLAND

A b s t r a c t. The aim of the article is to present the factors affecting the level of investment attractiveness of special economic zones (SEZ) in Poland. To achieve the purpose of this article the author analysed statistical data on the effects of the zones (*desk research*) and selected results of empirical research conducted among investors operating in Polish special economic zones and management boards of all the zones in Poland.

K e y w o r d s: investment attractiveness, special economic zones.